

ΕΤΣΙ ΜΙΛΗΣΕΝ Ο ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

« — και μόνο όταν θὰ μ' ἔχετε ὅλοι ἀπαρνηθεῖ, θὰ γυρίσω πάλι κοντά σας.

Ἄληθινά, μὲ ἄλλα ἴματα, ἀδελφοί μου, θ' ἀναζητήσω τότε τοὺς Χαμένους μου· μὲ μιὰν ἄλλην ἀγάπη θὰ σᾶς ἀγαπήσω τότε».

ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ

γιὰ τὴν δωρίζουσα ἀρετὴ (1, σελ.)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΗΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΘΡΕΦΤΗ

ΥΣΤΕΡΑ ἀπ' αὐτό, ὁ Ζαρατούστρα γύρισε πάλι πίσω στὸ βουνὸ καὶ στὴ μοναξιά τῆς σπηλιάς του κι ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους: περιμένοντας, σὰ σπορέας ποὺ ἔχει ρίξει τὸ σπόρο του. Μὰ ἡ ψυχὴ του γιόμισε ἀπὸ ἀνυπομονησία κ' ἐπιθυμία γι' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦσε: γιατί εἶχε νὰ τοὺς δώσει Πολλὰ ἀκόμη. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο: νὰ κλείσεις τὸ ἀνοιχτὸ χέρι σου ἀπὸ ἀγάπη καὶ σὰν δωρητῆς νὰ σώσεις τὴ ντροπαλοσύνη σου.

Ἔτσι περάσανε μῆνες καὶ χρόνια γιὰ τὸν ἐρημίτη· μὰ ἡ σοφία του μεγάλωσε κ' ἡ ἀφθονία τῆς τοῦ ἔφερνε πόνο.

Μὰ ἓνα πρωτὶ ξύπνησε πρὶν ἀπὸ τὴν αὐγὴ κιόλας, συλλογίστηκε γιὰ ὦρα καὶ ὦρα, στὸ γιατάκι του, καὶ στὸ τέλος μίλησε στὴν καρδιά του:

«Γιατί τρόμαξα, ἄραγε, τόσο στ' ὄνειρό μου καὶ ξύπνησα; Δὲν ἦρθε κοντά μου ἓνα παιδί ποὺ κρατοῦσεν ἓναν καθρέφτη;

ὦ Ζαρατούστρα—μὸ εἶπε τὸ παιδί — κοιτάξου στὸν καθρέφτη!

Μὰ ὅταν κοίταξα στὸν καθρέφτη, φώναξα ξαφνικὰ κ' ἡ καρδιά μου ταραχτήκε: γιατί δὲν εἶδα μέσα του τὸ πρόσωπό μου, παρὰ τὸ μορφασμὸ καὶ τὸ σαρκαστικὸ γέλιο ἑνὸς διαβόλου.

Ἀληθινά, καταλαβαίνω πολὺ καλὰ τὸ σημάδι καὶ τὸ προμήνυμα τοῦ ὀνείρου: ἡ δ ι δ α σ κ α λ ί α μου βρίσκεται σὲ κίνδυνο, ἡ εἶρα θέλει νὰ τὴν ποῦνε στάρι!

Οἱ ἐχθροί μου ἔγιναν δυνατοὶ καὶ παραμόρφωσαν τὴν διδασκαλία μου, ἔτσι ποὺ κ' οἱ πιὸ ἀγαπημένοι μου θὰ πρέπει νὰ ντρέπωνται γιὰ τὰ δῶρα ποὺ τοὺς ἔδωσα.

Ἐχασα τοὺς φίλους μου· ἦρθε ἡ στιγμή ν' ἀναζητήσω τοὺς Χαμένους μου!»

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ πετάχτηκε πάνω ὁ Ζαρατούστρα, μὰ ὄχι σὰν ἄνθρωπος ποὺ ἀγωνιᾷ καὶ γυρεῦι ἀέρα, παρὰ πιότερο σὰν ὀραματιστῆς καὶ σὰν τραγουδιστῆς, ποὺ τὸν κέντρισε ὁ οἶστρος. Ξαφνιασμένοι τὸν κοίταζαν ὁ ἀετός του κι ὁ ὄφις του: γιατί, τῆς χαραυγῆς ὁμοια, πάνω στὴ θωριά του εἶχε ἀπλωθεῖ μιὰ ἐρχόμενη εὐτυχία.

Τί μοῦ συνέβηκε, ἀλήθεια, ζῶα μου;—εἶπε ὁ Ζαρατούστρα. Δὲν ἄλλαξα; Δὲ μοῦ ἔρθε ἡ εὐδαιμονία σὰν ἀνεμικὴ;

Τρελλή 'ναι ἡ εὐτυχία μου καὶ τρέλλες θὰ πεί: εἶναι πολὺ
νέα ἀκόμα —γι' αὐτὸ ἔχε ὑπομονὴ μαζί της!

'Ἡ εὐτυχία μου μὲ πλήγωσε: ἄς μοῦ γίνουν γιατροὶ ὅσοι ὑπο-
φέρουν!

Πρέπει νὰ ξανακατεβῶ στοὺς φίλους μου, καὶ στοὺς ἐχθροὺς
μου ἐπίσης! Ὁ Ζαρατούστρα πρέπει νὰ μιλήσει πάλι καὶ νὰ
χαρίσει καὶ νὰ κάμει τὸ πιὸ ἀγαπημένον στοὺς ἀγαπημένους!

'Ἡ ἀνυπόμονη ἀγάπη μου κυλᾷ σὲ ποτάμια, παντοῦ, σ' ἀνατο-
λὴ καὶ δύση. Ἀπὸ σιωπηλὸ δουνὸ κι ἀπὸ καταιγίδες τοῦ πόνου κε-
λαρῦζει ἡ ψυχὴ μου κατὰ τὶς κοιλάδες.

Πάρα πολὺν καιρὸ λαχτάρησα τὸν ἑαυτὸ μου καὶ κοίταζα
μακρῶς. Πάρα πολὺ καιρὸ ἀνῆκα στὴ μοναξιά: ἔτσι ξέμαθα τὴ
σιωπὴ.

Ἐνα στόμα ἔγινε ὀλοκλήρος, καὶ κελάρυσμα ἔγινε ἐνὸς
ρυσκιοῦ ποῦ πέφτει ἀπὸ ψηλὰ βράχια: χαμηλά, στὶς κοιλάδες,
θέλω νὰ ξαπολύσω τὸ λόγο μου.

Κι ἄς ξαπολυθεῖ τὸ ποτάμι τῆς ἀγάπης μου σ' ἀδιέξοδα!
Πῶς εἶναι δυνατό νὰ μὴ βρεῖ ἓνα ποτάμι, κάποτε, τὸ δρόμο του
πρὸς τὴ θάλασσα!

Μέσα μου εἶναι μιὰ λίμνη, μιὰ μοναχικὴ, αὐτάρκης λίμνη·
μὰ τὸ ποτάμι τῆς ἀγάπης μου κυλάει μαζί της πρὸς τὰ κάτω
— κατὰ τὴ θάλασσα!

Καινούργιους δρόμους θὰ πάρω, καινούργιοι λόγοι μοῦ ἔρ-
χονται· κουράστηκα, σὰν ὄλους τοὺς δημιουργοὺς, ἀπὸ τὶς πα-
λιᾶς γλῶσσες. Τὸ πνεῦμα μου δὲ θέλει νὰ περπατήσῃ πιά πάνω
σὲ πατημένες σιόλες.

Κάθε λόγος πάει γιὰ μένα πολὺ ἀργά: — στ' ἄρματά σου
πηδῶ, θύελλα! Καὶ σένα θέλω ἀκόμα νὰ μαστιγώσω μὲ τὴν
κακία μου!

Σὰν κραυγὴ καὶ σὰν ἀλαλαγμὸς θέλω πλατιᾶς θάλασσες
νὰ περάσω, ἴσαμε νὰ βρῶ τὰ μακάρια νησιά, ὅπου μένουν οἱ
φίλοι μου:

Κι ἀνάμεσά τους οἱ ἐχθροί μου! Πόσο ἀγαπῶ τώρα κάθε ἓναν
ποῦ μπορῶ νὰ τοῦ μιλήσω μόνο! Ἀκόμη κ' οἱ ἐχθροί μου ἀνῆ-
κουνε στὴν εὐδαιμονία μου.

Κι ὅταν θέλω ν' ἀνεβῶ στὸ πιὸ ἄγριο ἄλογό μου, τὸ σπαθί
μου μὲ βοηθᾷ πάντα κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο: αὐτὸ 'ναι ὄλον
τὸν καιρὸ ὁ ἔτοιμος ὑπηρέτης τοῦ παιδιοῦ μου: —

Τὸ σπαθί, ποῦ σφεντονίζω ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μου! Πόσο
εὐγνωμονῶ τοὺς ἐχθροὺς μου, ποῦ μπορῶ νὰ τοὺς τὸ σφεντονίσω,
ἐπιτέλους!

Πάρα πολὺ μεγάλη ἦταν ἡ μετέωρη ἀνησυχία τοῦ σύννεφου
μου: θέλω νὰ ρίξει χαλάζι χαμηλά, ἀνάμεσα στὰ γέλια τῶν κε-
ραυνῶν του.

Τότε τὸ στήθος μου θὰ φουσκώσει μὲ δύναμη, μὲ δύναμη θὰ

φυσήξει τὴ θύελλά του πάνω ἀπὸ τὰ βουνά: ἔτσι θ' ἀλαφρώσει.

Ἄληθινά, θύελλας μοιάζοντας ἔρχεται ἡ εὐτυχία μου κ' ἡ ἐλευθερία μου! Μὰ οἱ ἐχθροί μου θὰ πιστέψουν ὅτι τὸ Κ α - κ ὸ λυσσομανᾶ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους.

Ναί, καὶ σεῖς ἀκόμη θὰ τρομάξετε, φίλοι μου, μὲ τὴν ἄγρια σοφία μου· κ' ἴσως φύγετε μακριά της μαζί μὲ τοὺς ἐχθρούς μου.

Ἄχ, νὰ ἔξερα νὰ σᾶς τραβήξω μὲ τὴ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ.
Ἄχ, νὰ μάθαινε ἡ λιόντισσα σοφία μου νὰ μουγκρίζει τρυφερά!
Πόσα δὲ μάθαμε ὧς τὰ τώρα μαζί!

Ἡ ἄγρια σοφία μου γκαστρώθηκε πάνω στὰ ἐρημικὰ βουνά πάνω σὲ τραχιῆς πέτρες γέννησε τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ παιδιὰ της παιδί.

Τώρα τρέχει τρελλὰ μέσα ἀπὸ τὴ σκληρὴν ἐρημιὰ κι ἀναζητᾶ, κι ἀναζητᾶ τρυφερὸ χορτάρι—ἡ ἄγρια γριὰ σοφία μου!

Πάνω στὸ μαλακὸ χορτάρι τῆς καρδιάς σας, φίλοι μου! — πάνω στὴν ἀγάπη σας λαχταρᾶ νὰ βάλει νὰ πλαγιᾶσει τὸ πιὸ ἀγαπημένο παιδί της! —

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΑΡΩΝ

ΓΑ ΣΥΚΑ πέφτουν ἀπὸ τὰ δέντρα, εἶναι καλὰ καὶ γλυκά καὶ καθὼς πέφτουν ἡ κόκκινη φλούδα τους ραγίζει. Ἐνας βοριάς εἶμαι γιὰ τὰ ὄριμα σύκα.

Ἔτσι, σὰν τὰ σύκα πέφτουν πάνω σας τὰ λόγια μου, φίλοι μου: γευτήτε, λοιπόν, τὴν ἰκμάδα τους καὶ τὴ γλυκιὰ σάρκα τους! Φθινόπωρο βασιλεύει ἕναν γύρο καὶ καθαρὸς οὐρανὸς κι ἀπόγεμμα.

Δῆτε τί ἀφθονία γύρω μας! Κ' εἶναι ὁμορφο νὰ κοιτάξεις, μέσα ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν αὐτή, πέρα, κατὰ τὶς μακρυνὲς θάλασσες.

Ἐναν καιρό, ὅταν κοιτάζανε τὶς μακρυνὲς θάλασσες, λέγανε «ὁ Θεός»: τώρα, ἔμως, σᾶς διδάσκω νὰ λέτε: ὁ ὑπεράνθρωπος.

Ὁ Θεὸς εἶναι μιὰ εἰκασία: μὰ θέλω ἡ εἰκασία σας νὰ μὴ φτάνει μακρύτερα ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ θέλησή σας.

Μπορεῖτε νὰ δημιουργήσετε ἕναν Θεό; —Μὴ μοῦ μιλάτε τῆτε γιὰ κανέναν Θεό! Μὰ μπορεῖτε νὰ δημιουργήσετε τὸν ὑπεράνθρωπο.

Ὁχι τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σας, ἴσως, ἀδελφοί μου! Μὰ μπορεῖτε νὰ μεταμορφώσετε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σας σὲ πατέρα καὶ πρόγονο τοῦ ὑπεράνθρωπου: κι Αὐτὸ ἔς εἶναι ἡ καλύτερη δημιουργία σας!

Ὁ Θεὸς εἶναι μιὰ εἰκασία: μὰ θέλω ἡ εἰκασία σας νὰ περιοριστεῖ μέσα στὶς δυνατότητες τῆς σκέψης.

Μπορεῖτε νὰ σκεφτήτε ἕναν Θεό; — Μὴ

αυτό δε σημαίνει τὴ θέλησή σας γι' ἀλήθεια, ν' ἀλλάξουν δελα στίς ἀνθρώπινες δυνατότητες τῆς νόησης, τῆς δρασης καὶ τῆς αἰσθησης! Πρέπει νὰ σκέφτεστε τὴν ἴδια σας τὴ σκέψη ἴσαμε τὸ τέλος τῆς!

Κι ὅ,τι ὀνομάζετε κόσμος, πρέπει νὰ δημιουργηθεῖ πρῶτα ἀπὸ σᾶς: τὸ λογικό σας, ἡ φαντασία σας, ἡ θέλησή σας, ἡ ἀγάπη σας πρέπει τὰ ἴδια αὐτὰ νὰ γίνουν ὁ κόσμος σας! Κι ἀληθινά, ὦ γνῶστες, μόνο γιὰ τὴν εὐδαιμονία σας!

Καὶ πῶς θέλετε, ὦ γνῶστες, νὰ ὑποφέρετε τὴ ζωὴ χωρὶς αὐτὴ τὴν ἐλπίδα; Οὔτε στὸ ἀκατανόητο ἔχετε δικαίωμα νὰ ριζώσετε οὔτε στὸ παράλογο.

Μὰ, γιὰ νὰ σᾶς ἀνοίξω δελη τὴν καρδιά μου, φίλοι μου: δε ν' ὑπῆρχαν θεοί, πῶς θὰ τὸ ἀντεχα νὰ μὴν εἶμαι θεός! Ἄρα δεν ὑπάρχουν θεοί.

Ἐγὼ ἔσυρα αὐτὸ τὸ συμπέρασμα τώρα, δεμως, με σέρνει ἐκεῖνο.

Ὁ θεός εἶναι μιὰ εἰκασία: μὰ ποιός θὰ δεχόταν δελο τὸ μαρτύριο τῆς εἰκασίας αὐτῆς χωρὶς νὰ πεθάνει; Μπορεῖ νὰ παρθεῖ ἡ πίστη ἀπὸ τὸν δημιουργὸ κι ἀπὸ τὸν ἀετὸ ἡ αἰώρηση μέσα στίς ἀετίσιες ἐκτάσεις;

Ὁ θεός εἶναι μιὰ σκέψη, ποὺ κυρτώνει κάθε τι εὐθύγραμμο καὶ κάνει κάθε τι ποὺ στέκει νὰ περιστρέφεται. Πῶς; Ὁ χρόνος θὰ ἴταν ἀνύπαρχος καὶ κάθε ἐφήμερο ψέμμα μόνο;

Ἡ σκέψη αὐτὴ εἶναι δίνη καὶ ἴλιγγος γιὰ τ' ἀνθρώπινα κι ἀκόμα μιὰ ναυτία γιὰ τὸ στομάχι: ἀληθινά, περιστρεφόμενη ἀρρώστια ὀνομάζω τὶς εἰκασίες.

Τὴν ὀνομάζω κακὴ καὶ ἀπάνθρωπη: δελη τούτῃ τὴ θεωρία γιὰ τὸν Ἐναν καὶ τέλειον καὶ ἀκίνητον καὶ αὐτάρκην καὶ αἰώνιον!

Κάθε αἰώνιο —αὐτὸ δεν εἶναι παρὰ μόνο ἓνα σύμβολο! Καὶ οἱ ποιητὲς λένε πάρα πολλὰ ψέμματα.

Μὰ τὰ καλύτερα σύμβολα πρέπει νὰ κάνουν λόγο γιὰ Χρόνον καὶ Γίγνεσθαι: ἓνα ἐγκώμιο πρέπει νὰ ἴναι καὶ μιὰ δικαίωση κάθε ἐφήμερου!

Ἡ δημιουργία —αὐτὴ ἴναι ἡ μεγάλη λύτρωση ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὸ ξαλάφρωμα τῆς ζωῆς. Μὰ γιὰ νὰ γίνεῖ ἓνας δημιουργὸς χρειάζονται πολλές θλίψεις καὶ ἀλλαγές.

Ναί, πολλοὶ πικροὶ θάνατοι πρέπει νὰ ὑπάρχουνε στὴ ζωὴ σας, ὦ δημιουργοί! Ἐτσι γίνεστε οἱ ὑπεραιοπιστὲς καὶ οἱ δικαιοτὲς κάθε ἐφήμερου.

Γιὰ νὰ ἴναι ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς τὸ παιδί, ποὺ ξαναγεννᾶται, πρέπει νὰ θελήσει νὰ γίνεῖ, ὁ ἴδιος αὐτός, κ' ἡ λεχὼ κ' ἡ ὠδίνη τῆς λεχοῦς.

Ἀληθινά, μέσα ἀπὸ ἓκατὸ ψυχὲς τράβηξα τὸ δρόμο μου καὶ μέσα ἀπὸ ἓκατὸ κούνιες καὶ ὠδίνες τοκετοῦ. Ἀποχαιρέτησα κάμ-

ποσες φορές κιόλας, γνωρίζω τις στερνές ώρες που σπάζουνε την καρδιά.

Μὰ ἔτσι τὸ θέλει ἡ δημιουργική μου θέληση, ἡ μοῖρα μου. Ἦ, γιὰ νὰ σὰς μιλήσω πιὸ τίμια: μιὰ τέτοια μοῖρα ἀκριβῶς — θέλει ἡ θέλησή μου.

Κάθε τι ποὺ αἰσθάνομαι ὑποφέρει μέσα μου καὶ σὲ φυλακές: μὰ ἡ θέλησή μου ἔρχεται πάντα σὰν ἐλευθερωτὴς μου καὶ σὰν κομιστὴς χαρᾶς.

Ἡ θέληση ἀπαλευθερώνει: αὕτη ἔναι ἡ ἀληθινὴ θεωρία γιὰ τὴν θέληση καὶ τὴν ἐλευθερία — αὐτὸ σὰς διδάσκει ὁ Ζαρατούστρα.

Τὸ μὴ θέλεις πιά, τὸ μὴ διατιμᾶς πιά καὶ τὸ μὴ δημιουργεῖς πιά! — ἄχ, ἄς μείνει πάντα μακριὰ ἀπὸ μένα ἡ μεγάλη τούτη κούραση!

Ἀκόμη καὶ στὴ γνῶση δὲν αἰσθάνομαι παρὰ μόνο τὴ χαρὰ γιὰ τὴ γέννηση καὶ τὸ γίγνεσθαι· κι ἂν ὑπάρχει ἀθωότητα στὴ γνῶση μου, αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὶ ὑπάρχει σ' αὐτὴν θέληση γιὰ γέννηση.

Ἡ θέληση αὕτη μὲ τράβηξε μακριὰ ἀπὸ Θεὸ καὶ Θεούς· τί θὰ δημιουργούσαμε, ἀλήθεια, ἂν ὑπῆρχαν Θεοί;

Μὰ ἡ καυτερὴ θέλησή μου νὰ δημιουργήσω μὲ τραβᾶ, πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχή, πρὸς τὸν ἄνθρωπο· ἔτσι καὶ τοῦ σφυριοῦ πρὸς τὴν πέτρα.

Ἄχ, ἄνθρωποι, στὴν πέτρα κοιμᾶται γιὰ μένα ἓνα ἄγαλμα, τὸ ἄγαλμα τῶν ἀγαλμάτων μου! Ἄχ, γιατί νὰ κοιμᾶται στὴν πιὸ σκληρὴ, στὴν πιὸ ἄσκημη πέτρα!

Τώρα τὸ σφυρί μου χτυπᾶ μανιακὰ καὶ φριχτὰ πάνω στὴ φυλακὴ μου. Κομμάτια γίνεται ἡ πέτρα· μὰ τί μ' ἐνδιαφέρει;

Θέλω νὰ τὸ ἀποτελειώσω: γιὰτὶ μ' ἐπισκέφτηκεν ἓνας ἴσκιος — τὸ πιὸ σιωπηλὸ καὶ τὸ πιὸ ἐλαφρὸ πρᾶμα μ' ἐπισκέφτηκε κάποτε!

Ἡ ὀμορφιά τοῦ ὑπεράνθρωπου μ' ἐπισκέφτηκε σὰν σκιά.

Ἄχ, ἀδελφοί μου! Τί μ' ἐνδιαφέρουν ἐμένα πιά οἱ Θεοί! —

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΠΟΝΕΤΙΚΟΥΣ

ΚΟΡΟ-Ι-ΔΕΥΤΙΚΟΣ λόγος ἦρθε στὸν φίλο σας, φίλοι μου: «Ἰδετε μόνο τὸν Ζαρατούστρα! Δὲν περπατᾶ ἀνάμεσά μας σὰ νὰ ἤμασταν ζῶα;»

Μὰ θὰ ἔταν καλύτερα νὰ λέγανε: «Ὁ γνῶστης περπατᾶ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους σὰ νὰ περπατοῦσε ἀνάμεσα σὲ ζῶα».

Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὅμως, ὀνομάζεται γιὰ τὸν γνῶστη: τὸ ζῶο ποὺ ἔχει κόκκινα μάγουλα.

Πῶς ἔφτυσε στὸ σημεῖο νὰ τὸν ὀνομάσει; Μήπως γιὰτὶ

πάρα πολύ συχνά χρειάστηκε να κοκκινίσει από ντροπή για τον έαυτό του;

ὦ φίλοι μου! Ἀκούστε πῶς μιλά ὁ γνώστης: Ντροπή, ντροπή, ντροπή — αὐτή 'ναι ἡ Ἱστορία τῶν ἀνθρώπων!

Καὶ γι' αὐτὸ ὁ εὐγενὴς ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτό του νὰ μὴ ντροπιάζει: τὴν ντροπή ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτό του μπροστὰ σ' ὄλους ποὺ ὑποφέρουν.

Ἀληθινά, δὲν τοὺς μπορῶ τοὺς συμπονετικούς, ποὺ εἶναι μακάριοι μέσα στὴν συμπόνιά τους: τοὺς λείπει πάρα πολύ ἡ ντροπή.

Ἄν πρέπει νὰ εἶμαι συμπονετικός, τότε δὲ θέλω νὰ μ' ὀνομάζουνε ἔτσι· κι ἂν εἶμαι συμπονετικός, θὰ 'θελα νὰ 'μαι τέτοιος ἀπὸ μακριά.

Μ' ἀρέσει νὰ κρύβω τὸ κεφάλι μου καὶ νὰ φεύγω ἀπὸ κεῖ, πρὶν ἀκόμα μ' ἀναγνωρίσουν: κ' ἔτσι σὰς λέγω νὰ κάνετε κ' ἐσεῖς, φίλοι μου!

Μακάρι νὰ μοῦ 'φερνε πάντα ὁ δρόμος μου ἀνθρώπους ποὺ νὰ μὴ πονοῦν, ὅπως ἐσεῖς, καὶ τέτοιους καὶ ποὺ νὰ μ π ο ρ ῶ νὰ μοιραστῶ μαζί τους ἐλπίδα καὶ φαγητὸ καὶ μέλι!

Ἀληθινά, ἔκανα αὐτὸ καὶ κεῖνο γιὰ ὅσους πονοῦν: μὰ πάντα μοῦ φαινόταν πῶς θὰ 'ταν καλύτερα ἂν μάθαινα νὰ χαίρομαι περισσότερο.

Ἄπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ὁ ἄνθρωπος χάρηκε πολὺ λίγο: αὐτὸ μόνο εἶναι, ἀδελφοί μου, τὸ προπατορικό μας ἀμάρτημα!

Κι ὅσο μαθαίνουμε νὰ χαίρομαστε περισσότερο τόσο περισσότερα ξεμαθαίνουμε νὰ κάνουμε κακὸ στοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἐφευρίσκουμε θλίψεις.

Γι' αὐτὸ ξεπλύνω τὸ χέρι μου ποὺ βοήθησε αὐτὸν ποὺ ὑποφέρει, γι' αὐτὸ ξεπλύνω ἀκόμη καὶ τὴν ψυχὴ μου.

Γιατὶ τὸ νὰ δῶ τὸν ὑποφέροντα νὰ ὑποφέρει, ντράπηκα ἐξ αἰτίας τῆς ντροπῆς του· κι ὅταν τὸν βοήθησα χτύπησα σκληρὰ πέφτοντας πάνω στὴν ὑπερηφάνειά του.

Μεγάλες εὐεργεσίες δὲ μᾶς κάνουν εὐγνώμονες, μὰ ἐκδικητικούς· κι ἂν δὲν ξεχαστεῖ ἡ μικροευεργεσία, τότε γίνεται σαρράκι.

«Μὴ παίρνετε παρὰ μ' ἐπιφύλαξη! Σημαδεύετε τί παίρνετε!» — ἔτσι συμβουλεύω αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν νὰ προσφέρουν τίποτα.

Μὰ ἐγὼ 'μαι ἕνας δωρητής: μ' ἀρέσει νὰ προσφέρω σὰ φίλος σὲ φίλους. Ἄς μαζεύουν, ὅμως, ξένοι καὶ φτωχοὶ τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸ δένδρο μου: ἔτσι θὰ ντροπιάζωνται λιγώτερο.

Θὰ ἔπρεπε, ὅμως, νὰ ξεκάνουν ὀλότελα τοὺς ζητιάνους! Θυμώνει, ἀληθινά, κανεὶς ὅταν τοὺς δίδει καὶ θυμώνει ὅταν δὲν τοὺς δίδει.

Κι ὅμοια καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ τὶς κακὲς συνειδήσεις! Πιστέμετέ με, φίλοι μου: τὰ δαγκάματα τῆς συνείδησής μας μᾶς μαθαίνουν νὰ δαγκώνουμε κ' ἐμεῖς.

Μὰ τὸ χειρότερο εἶναι οἱ μικρὲς σκέψεις. Ἄληθινά, καλύτερά ἔναι νὰ κάμεις κάτι κακό, παρὰ νὰ σκεφτεῖς κάτι μικρό!

Ἔπειτα, λέτε: «ἡ χαρὰ γιὰ τὶς μικρὲς κακίες μᾶς γλυτώνει ἀπὸ μερικὲς μεγάλες κακὲς πράξεις». Καλύτερα, ὅμως, νὰ λείπουν παρόμοιοι γλυτωμοί.

Σὰν ἀπόστημα εἶναι ἡ κακὴ πράξη: μᾶς τσούζει, μᾶς φέρνει φαγούρα καὶ στὸ τέλος ἀνοίγει, — μιλά τίμια.

«Κοίτα, εἶμαι ἀρρώστια» — ἔτσι μιλά ἡ κακὴ πράξη αὐτὴ ἔναι ἡ τιμιότητά της.

Μὰ ἡ μικρὴ σκέψη μοιάζει μὲ μανιτάρι: σέρνεται χάμου καὶ κρύβεται καὶ δὲ θέλει νὰ ἔναι πουθενά — ἴσαμε νὰ φαγωθεῖ καὶ νὰ μαραθεῖ ὀλόκληρο τὸ σῶμα ἀπὸ τὰ μικρὰ μανιτάρια.

Σ' αὐτόν, ὅπως, πού τὸν ἔχει κυριεύσει ὁ δαίμονας, θὰ πῶ τοῦτα δῶ στ' αὐτὴ: «καλύτερα εἶναι ἀκόμα ν' ἀφήσεις τὸν δαίμονά σου νὰ μεγαλώσει! Ἀκόμα καὶ γιὰ σένα ὑπάρχει ἓνας δρόμος τοῦ μεγαλείου!»

Ἄχ, ἀδελφοί μου! Πάντα γνωρίζει κανεὶς κάτι πάρα πολὺ γιὰ τὸν καθένα! Καὶ μερικοὶ εἶναι πολὺ διάφανοι γιὰ μᾶς, αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι λόγος γιὰ νὰ βλέπουμε ἐπὶ πολὺ μέσα τους!

Εἶναι δύσκολο νὰ ζεῖ κανένας μὲ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί ἔναι πολὺ δύσκολο νὰ σωπαίνεις.

Καὶ δὲν εἶμαστε τόσο ἄδικοι ἀπέναντι ἐκείνων πού μᾶς ἀντιμάχονται, ὅσο εἶμαστε ἀπέναντι ἐκείνων πού μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφοροι.

Μ' ἂν ἔχεις ἓνα φίλο πού ὑποφέρει, γίνου τότε δούλο τοῦ πόνου του, μὰ καί, συνάμα, ἓνα ὀλόκληρο κρεββάτι, ἓνα κρεββάτι ἐκστρατείας: ἔτσι θὰ τὸν ὠφελήσεις περισσότερο.

Κι ἂν ἓνας φίλος σου σὲ βλάψει, πὲς του: «σοῦ συγχωρῶ, ὅτι μοῦ ἔκανες· μὰ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανες σ τ ὸ ν ἔ α υ τ ὸ σ ο υ, — πῶς θὰ μπορέσω νὰ σοῦ τὸ συγχωρήσω!»

Ἔτσι μιλά κάθε μεγάλη ἀγάπη: κατανικᾷ καὶ τὴ συγγνώμη καὶ τὴ συμπόνια.

Πρέπτε! νὰ χαλιναγωγεῖ κανεὶς τὴν καρδιά του· γιατί, ἂν τὴν ἀφήσει νὰ τρέχει, πολὺ γρήγορα θὰ χάσει τὸ κεφάλι του!

Ἄχ, σὲ ποιο μέρος τοῦ κόσμου ἔγιναν μεγαλύτερες τρέλλες, παρ' ὅσο ἀνάμεσα στοὺς συμπονετικούς; Καὶ τί προξένησε περισσότερο πόνου στὸν κόσμο ἀπὸ τὶς τρέλλες τῶν συμπονετικῶν;

Ἄλλοίμονο σ' ἔσους ἀγαποῦν, ὅταν δὲν ἔχουν ἀκόμα ἓνα ὕψος, πού νὰ βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ τὴ συμπόνια τους!

Ἔτσι μίλησε κάποτε ὁ δαίμονας σὲ μένα: «ἀκόμη κι ὁ Θεὸς ἔχει τὴν Κόλασή του: κι αὐτὴ ἔναι ἡ ἀγάπη του γιὰ τοὺς ἀνθρώπους».

Καὶ τώρα τελευταία ἀκόμα τὸν ἄκουσα νὰ λέει αὐτὰ τὰ λόγια: «Ὁ Θεὸς πέθανε· ὁ Θεὸς πέθανε ἐξ αἰτίας τῆς συμπτώσεως τοῦ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους».

Γι' αὐτὸ νὰ φυλάγεστε ἀπὸ τῆς συμπτώσεως: ἀπ' αὐτὸν προέρχεται τὸ βαρὺ σύννεφο ποὺ πλακώνει τοὺς ἀνθρώπους! Ἀληθινὰ καταλαβαίνω τὰ σημάδια τοῦ καιροῦ!

Νὰ προσέξετε καὶ τοῦτον ἐδῶ τὸ λόγο: κάθε μεγάλη ἀγάπη βρίσκεται πιὸ ψηλὰ ἀπὸ κάθε συμπτώσεως τῆς: γιατί ὁ,τι ἀγαπᾷ θέλει νὰ τὸ δημιουργήσει ἀκόμα!

«Τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μου προσφέρω στὴν ἀγάπη μου, καὶ τὸν πλησίον μου ἐπίσης στὸν ἑαυτὸ μου» — ἔτσι λένε ὅλοι οἱ δημιουργοί.

Μὰ ὅλοι οἱ δημιουργοὶ εἶναι σκληροί. —

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΚΑΙ κάποτε ὁ Ζαρατούστρα ἔδωσε ἕνα σημεῖο στοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς εἶπε τούτα δῶ τὰ λόγια:

«Δῆτε τούτους δῶ τοὺς ἱερεῖς: κι ἂν κ' εἶναι ἐχθροὶ μου, περάσετε σιωπηλοὶ ἀπὸ μπροστά τους καὶ μὲ κοιμισμένο σπαθί!

Ἀκόμα καὶ σ' αὐτοὺς ἀνάμεσα ὑπάρχουν ἥρωες· πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ὑποφέρουν πάρα πολὺ—: γι' αὐτὸ θέλουν νὰ κάνουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ὑποφέρουν.

Εἶναι κακοὶ ἐχθροί: τίποτα δὲν εἶναι πιὸ μνησικακο ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη τους. Κ' εὐκολα λερώνεται αὐτὸς ποὺ θὰ τοὺς πολεμήσει.

Μὰ τὸ αἷμα μου συγγενεῦει μὲ τὸ δικό τους: καὶ θέλω νὰ τιμᾶται τὸ αἷμα μου καὶ μέσα στὸ δικό τους ἀκόμα.»

Κι ὅταν οἱ ἱερεῖς προσπεράσανε, ὁ Ζαρατούστρα κυριεύτηκε ἀπὸ θλίψη· κι ἀφοῦ πάλεψε λίγη ὥρα μὲ τὴ θλίψη του, ξαφνικὰ ἄρχισε νὰ μιλᾷ ἔτσι:

Τοὺς λυπούμαι αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς. Δὲ μ' ἀρέσουνε, πάνε ἐνάντια στὸ γούστο μου· ἀλλ' αὐτὰ ἔναι τὸ λιγώτερο ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ζῶ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Μὰ ὑποφέρω κ' ὑπόφερα μαζί τους: μοῦ φαίνονται φυλακισμένοι καὶ σημαδεμένοι. Ἐκεῖνος, ποὺ αὐτοὶ τὸν ὀνομάζουν Σωτήρα, τοὺς ἔκανε σκλάβους.

Σκλάβους ψεύτικων ἀρετῶν καὶ πλανερῶν λόγων! Ἄχ, νὰ τοὺς ἔσωζε κανεὶς ἀπὸ τὸν Σωτήρα τους!

Κάποτε πίστεψαν πῶς ἀράξανε σ' ἕνα νησί, ὅταν ἡ θάλασσα ἔπεσε πάνω τους ἀπὸ ἕναν γύρο· μὰ κοίτα: τὸ νησί αὐτὸ δὲν ἦταν παρὰ ἕνα κοιμισμένο τέρας!

Οἱ ψεύτικες ἀξίες καὶ τὰ πλανερὰ λόγια: αὐτὸ ἔναι τὸ χειρότερο τέρας γιὰ τοὺς θνητοὺς, — καιρὸ κοιμᾶται καὶ περιμένει μέσα τους ἡ μοῖρα.

Μὰ στὸ τέλος ἔρχεται μιὰ μέρα ποὺ ξυπνᾶ καὶ καταβρο-
χθίζει καὶ χάφτει κάθε τι ποὺ ἔχτισε πάνω του τὴν καλύβα του.

Ὡ, μὰ δῆτε, ἀλήθεια, τὶς καλύβες ποὺ χτίσανε γιὰ λόγου
τους οἱ ἱερεῖς αὐτοί! Ἐκκλησίες ὀνομάσανε τὶς γλυκομύριστες
σπηλιές τους!

Ὡ τὸ ψευτισμένο φῶς τους, αὐτὸς ὁ φορτωμένος ἀέρας!
Ἐδῶ ποὺ ἡ ψυχὴ — δὲ μπορεῖ νὰ πετάξει στὸ ὕψος τῆς!

Παρὰ ἔτσι προστάζει ἡ πίστη τους: «γονατισμένοι ν' ἀνε-
βῆτε τὴ σκάλα, ἁμαρτωλοί!»

Ἀληθινά, κάλλιο νὰ βλέπω καὶ τοὺς ξαδιάντροπους ἀκόμα,
παρὰ τὰ διεστραμένα μάτια τῆς ντροπῆς τους καὶ τῆς εὐλά-
βειάς τους.

Ποιὸς δημιούργησε τέτοιες σπηλιές καὶ τέτοιες σκάλες με-
τάνοιας; Δὲν ἦσαν τέτοιοι ποὺ ἤθελαν νὰ κρυφτοῦν καὶ ποὺ ντρέ-
πονταν μπροστὰ στὸν καθαρὸ οὐρανό;

Καὶ μόνο ὅταν ὁ καθαρὸς οὐρανὸς κοιτάζει πάλι μέσα ἀπὸ
τὶς συντριμμένες στεγές καὶ πάνω στὰ χαρτιά καὶ στὶς κόκκινες
παπαρούνες ποὺ φυτρώνουν στοὺς συντριμμένους τοίχους, — θὰ
στρέψω πάλι τὴν καρδιά μου στοὺς τόπους τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ.

Ὀνόμασαν Θεὸ ὁ,τι τοὺς ἀντιστεκόταν καὶ τοὺς προξενούσε
πόνος: κι ἀληθινά, στὴ λατρεία τους ὑπῆρχε πολὺς ἡρωϊσμός!

Καὶ δὲν ἔμαθαν ἄλλον τρόπο ν' ἀγαποῦν τὸ Θεό τους, πα-
ρὰ μόνο καρφώνοντας τὸν ἄνθρωπο στὸ σταυρό!

Σκεφτήκανε νὰ ζήσουν εἰς τὰ πτώματα καὶ τύληξαν μὲ μαῦρα
τὸ πτώμα τους· ἀκόμη καὶ στὰ λόγια τους ὀσφραίνομαι τὴν ἄ-
σκημη μυρουδιὰ τῶν νεκροβάλαμων.

Κ' ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ κοντὰ τους, ζεῖ σὲ μαῦρα βούρκα κοντὰ,
ἀπ' ὅπου ἀκούει ν' ἀνεβαίνει γλυκὰ μελαγχολικὸ τὸ τραγούδι
τοῦ φρύνου.

Πρέπει νὰ μοῦ τραγουδήσουν καλύτερα τραγούδια γιὰ νὰ
μάθω νὰ πιστεύω στὸν Σωτῆρα τους: σωσμένοι πρέπει νὰ φαί-
νονται οἱ μαθητὲς του!

Θὰ ἤθελα νὰ τοὺς δῶ γυμνοὺς: γιὰτὶ μόνο ἡ Ὄμορφιά πρέ-
πει νὰ κηρύττει τὴ μετάνοια. Μὰ ποιὸν πείθει ἡ προσποιημένη
αὐτὴ θλίψη!

Ἀληθινά, κ' οἱ ἴδιοι οἱ Σωτῆρες τους δὲν ἤρθανε ἀπὸ τὴν ἐ-
λευθερία κι ἀπὸ τὸν ἑβδομο οὐρανὸ τῆς ἐλευθερίας! Ἀληθινά, κ'
οἱ ἴδιοι αὐτοὶ δὲν περιπάτησαν ποτὲ στοὺς τάπητες τῆς γνώσης!

Ἀπὸ χάσματα ἀποτελοῦνταν τὸ πνεῦμα αὐτῶν τῶν Σωτή-
ρων· μὰ σὲ κάθε χάσμα εἶχαν τοποθετήσει τὴν π λ ά ν η τους,
τὸ παραγιόμισμά τους ποὺ ὠνόμασαν Θεό.

Τὸ πνεῦμα τους εἶχε πνιγεῖ μέσα στὸν οἶκτο τους κι ὅταν
φούσκωναν καὶ παραφούσκωναν ἀπὸ οἶκτο, ὄλο καὶ μιὰ μεγάλη
τρέλλα ἐπέπλεε στὴν ἐπιφάνεια.

Μὲ ζῆλο καὶ κραυγὲς σπρώξανε τὸ κοπάδι τους στὸ μονο-
πάτι τους: σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχε παρὰ μόνο ἓνα μονοπάτι ποὺ νὰ

ὁδηγεῖ στοῦ μέλλον! Ἀληθινά, κι αὐτοὶ οἱ βοσκοὶ ἀκόμα ἦσαν πρόβατα!

Μικρὰ πνεύματα καὶ μεγάλες ψυχές εἶχαν αὐτοὶ οἱ βοσκοί: ἀλλά, ἀδελφοί μου, τί μικρὲς χώρες ποὺ ἦσαν ὡς τὰ τώρα καὶ οἱ πιὸ μεγάλες ψυχές!

Ματωμένα σημάδια χαράξανε πάνω στὸν δρόμο ποὺ πήρανε, κ' ἡ τρέλλα τους δίδασκε πῶς τὴν ἀλήθεια τὴν ἀποδείχνει κανεὶς μὲ τὸ αἷμα.

Μὰ τὸ αἷμα εἶναι ὁ χειρότερος μάρτυρας τῆς ἀλήθειας: τὸ αἷμα δηλητηριάζει καὶ τὴν πιὸ ἀγνή διδασκαλία καὶ τὴν κάνει πλάνη καὶ μῖσος τῶν καρδιῶν.

Κι ὅταν ἓνας διασχίζει τὴ φωτιά γιὰ τὴ διδασκαλία του, — τί ἀποδείχνει αὐτό! Εἶναι ἀληθινώτερο ὅταν ἀπὸ τὴν ἴδια σου τὴν πυρκαγιά βγαίνει ἡ ἴδια ἡ διδασκαλία σου!

Καρδιά ποὺ πνίγεται καὶ ψυχρὸ κεφάλι: ἐκεῖ ποὺ συναντοῦνται αὐτὰ τὰ δυὸ γεννιέται ὁ ἀνεμοστρόβιλος, ὁ «Σωτήρας».

Ἐπὶ ἤρξαν ἀληθινὰ μεγαλύτεροι κ' εὐγενέστεροι σὲ γενιά, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ὁ λαὸς ὀνομάζει Σωτήρες, αὐτοὺς τοὺς ὀρμητικοὺς ἀνεμοστρόβιλους!

Ἀκόμη κι ἀπὸ πολὺ μεγαλύτερους, ἀπ' ὅσο ἦσαν ὅλοι οἱ Σωτήρες, πρέπει νὰ σωθῆτε, ἀδελφοί μου, ἂν θέλετε νὰ βρῆτε τὸν δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐλευθερία!

Ποτὲ ὡς τώρα δὲν ὑπῆρξε ἓνας ὑπεράνθρωπος. Τοὺς εἶδα καὶ τοὺς δυὸ γυμνοὺς, τὸν πιὸ μεγάλο καὶ τὸν πιὸ μικρὸ ἄνθρωπο:

Μοιάζουμε πάρα πολὺ ἀκόμα ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον. Ἀληθινά, ἀκόμη καὶ τὸν πιὸ μεγάλο ἀπὸ τοὺς μεγάλους τὸν βρῆκα—πάρα πολὺ ἄνθρωπινο!

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΝΑΡΕΤΟΥΣ

ΜΕ ΒΡΟΝΤΕΣ καὶ οὐράνια πυροτεχνήματα πρέπει νὰ κοιμᾶται κανεὶς καὶ νὰ μιλά μὲ κοιμησμένες αἰσθήσεις.

Μὰ ἡ φωνὴ τῆς Ὁμορφιάς μιλά σιγά: γλιστρᾶ μόνο μέσα στὶς πιὸ ξύπνιες ψυχές.

Σήμερα δονήθηκε καὶ γέλασε ἡ ἀσπίδα μου: αὐτὸ ἔταν τὸ δαγυο γέλιο καὶ τὸ φρικίασμα τῆς Ὁμορφιάς.

Γιὰ σᾶς, ἐνάρετοι, γέλασε σήμερα ἡ Ὁμορφιά μου. Κ' ἔτσι ἦρθε ἡ φωνὴ τῆς πρὸς τὸ μέρος μου: «Θέλουν νὰ πληρωθοῦν!»

Θέλετε νὰ πληρωθῆτε, ἐνάρετοι! Θέλετε νὰ ἔχετε μισθὸ γιὰ τὴν ἀρετὴ σας κι οὐρανὸ γιὰ τὴ γῆ καὶ αἰωνιότητα γιὰ τὸ σήμερά σας;

Καὶ τώρα μοῦ ὀργίζεστε ποὺ διδάσκω ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μοιράζει μισθοὺς καὶ νὰ κρατεῖ κατάστιχα; Κι ἀληθινά, οὐτε κἂν διδάσκω πῶς ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς.

Ἄχ, αὐτὴ εἶναι ἡ θλίψη μου: στὴν καρδιά τῶν πραγμάτων χώ-

σανε την άμοιβή και την τιμωρία—άκόμη και στο βάθος τῶν ψυχῶν σας, ὦ ἐνάρετοι!

Μὰ σὰν τὸ μουσούδι τοῦ κάπρου ὁ λόγος μου θ' ἀνεχουμίσει τὸ βάθος τῶν ψυχῶν σας· ὑνί σας θὰ μ' ὀνομάσετε.

Ἔλα τὰ μυστικὰ τοῦ βάθους σας θὰ ῥθουνε στὸ φῶς· κι ὅταν θὰ ἴσαστε ξαπλωμένοι καὶ συντριμμένοι στὸν ἥλιο, τὸ ψέμμα σας θ' ἀποχωριστεῖ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια σας.

Γιατὶ αὐτὴ ἴναι ἡ ἀλήθεια σας: εἴσαστε πολὺ καθαροὶ ὥστε νὰ μὴ σᾶς βρωμίζουν οἱ λέξεις: ἐκδίκηση, τιμωρία, ἀμοιβή, ἀντίποινα.

Ἄγαπᾶτε τὴν ἀρετὴ σας ὅπως ἡ μητέρα τὸ παιδί της· μὰ πότε ἀκούστηκε πῶς μιὰ μητέρα θέλησε νὰ πληρωθεῖ γιὰ τὴν ἀγάπη της;

Αὐτὸ τοῦτο τὸ πιὸ ἀγαπημένο σας εἶναι ἡ ἀρετὴ σας. Μέσα σας εἶναι ἡ δίψα τοῦ δαχτυλιδιοῦ: γιὰ νὰ φτάσει πάλι τὸν ἑαυτό του, γι' αὐτὸ καμπυλώνει καὶ στρέφεται τὸ δαχτυλίδι.

Καὶ σὰν ἀστὲρι ποὺ σβήνει εἶναι κάθε ἔργο τῆς ἀρετῆς σας: τὸ φῶς του θρῖσκεται πόντα στὸ δρόμο καὶ ὁδοιπορεῖ — καὶ πότε θὰ πάψει νὰ θρῖσκεται στὸ δρόμο;

Ἔτσι καὶ τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς σας θρῖσκεται ἀκόμα στὸ δρόμο, κι ὅταν ἀκόμα τὸ ἔργο ἔχει τελειώσει. Ἄς λησμονηθεῖ κι ἄς πεθάνει: ἡ φωτεινὴ ἀχτίδα του ζεῖ ἀκόμα καὶ ὁδοιπορεῖ.

Ἡ ἀρετὴ σας ἄς εἶναι ὁ ἑαυτός σας, κι ὄχι κάτι ξένο, μιὰ ἐπιδερμίδα, ἓνα κάλυμμα: αὐτὴ ἴναι ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς σας, ὦ ἐνάρετοι!

Μὰ ὑπάρχουν κ' ἐκεῖνοι ποὺ ἡ ἀρετὴ τους εἶναι σπασμὸς κάτω ἀπὸ μαστίγιο: κι ἀκούσατε πάρα πολὺ τὴν κραυγὴ τους!

Κ' εἶναι ἄλλοι ποὺ ὀνομάζουν ἀρετὴ τὴν ὀκνηρία τῶν ἐλαττωμάτων τους· κι ὅταν τὸ μῖσος τους κ' ἡ ζήλεια τους ξαπλώνουνε κάποτε τὴν ἀρίδα τους, ἡ «δικαιοσύνη» τους ξυπνᾶ καὶ τρίβει τὰ νυσταγμένα μάτια της.

Κ' εἶναι ἄλλοι ποὺ σέρνονται πρὸς τὰ κάτω: ὁ διάβολός τους τοὺς σέρνει. Μὰ ὅσο περισσότερο βουλιάζουνε, τόσο πιὸ πολὺ λάμπει τὸ μάτι τους καὶ λαχταροῦνε τὸ Θεό τους.

Ἄχ, κι αὐτῶν ἡ κραυγὴ ἔφτασε στ' αὐτιά σας, ὦ ἐνάρετοι: «ὄ,τι δὲν εἶμαι, Αὐτό, Αὐτό ἴναι γιὰ μένα Θεὸς κι ἀρετὴ!»

Κ' εἶναι ἄλλοι ποὺ προχωροῦν βαριοὶ καὶ τρίζοντας, σὰν κάρρα ποὺ κατηφορίζουν φορτωμένα πέτρες: αὐτοὶ μιλοῦν πολὺ γι' ἀξιοπρέπεια κι ἀρετὴ, — τὴν τροχοπέδη τους ὀνομάζουν ἀρετὴ!

Κ' εἶναι ἄλλοι, ὅμοιοι μὲ ρολόγια ποὺ κουρντίζονται· κάνουνε τὸ τίκ-τάκ τους καὶ θέλουν τὸ τίκ-τάκ τους αὐτὸ — νὰ ὀνομάζεται ἀρετὴ.

Ἀληθινά, σπάζω πολὺ κέφι μὲ δαύτους: ὅπου βρίσκω τέτοια ρολόγια, τὰ κουρντίζω μὲ τὶς κοροϊδίες μου· κι αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ τικτακίζουν!

Κι ἄλλοι εἶναι περήφανοι γιὰ τὴ φύχτα τὴ δικαιοσύνη τους κ' ἐξ αἰτίας τῆς φύχτας αὐτῆς βλαστημοῦνε τὰ πάντα: ἔτσι, ποὺ ὁ κόσμος πνίγεται στὴν ἀδικία τους.

Ἄχ, πόσο ἀηδιαστικὰ τρέχει ἀπὸ τὸ στόμα τους ἡ λέξη ἀρετῆ! Κι ὅταν λένε: «εἶμαι δίκαιος», αὐτὸ ἤχει πάντα σάν: «ἐκδικήθηκα!»¹

Μὲ τὴν ἀρετῆ τους θέλουν νὰ βγάλουν τὰ μάτια τῶν ἐχθρῶν τους: καὶ δὲν ὑψώνονται παρὰ μόνο γιὰ νὰ ταπεινώσουν τοὺς ἄλλους.

Κ' ὑπάρχουν πάλι ἄλλοι ποὺ κάθονται μέσα στὸν βούρκο τους καὶ μιλοῦν ἔτσι μέσα ἀπὸ τὰ καλάμια τους: «Ἄρετῆ — σημαίνει νὰ κάθεται ἡσυχὸς μέσα στὸν βούρκο.

Κανέναν δὲ δαγκώνουμε κι ἀποφεύγουμε αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ δαγκάσει· κ' ἔχουμε ἐκείνη τὴ γνώμη γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ μᾶς δίδεται ἔτοιμη.»

Κ' εἶναι πάλι ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὶς χειρονομίες καὶ σκέφτονται: ἡ ἀρετῆ εἶναι ἓνα εἶδος χειρονομίας.

Τὰ γόνατά τους λυγίζουν πάντα καὶ τὰ χέρια τους εἶναι λατρευτικὰ ὑψωμένα πρὸς τὴν ἀρετῆ, μὰ ἡ καρδιά τους δὲν ἔχει ἰδέα ἀπ' αὐτήν.

Κ' ὑπάρχουν πάλι ἐκεῖνοι ποὺ νομίζουν πῶς εἶναι ἀρετῆ τὸ νὰ λένε: «Ἡ ἀρετῆ εἶναι ἀναγκαία»· ἀλλ' αὐτὸ ποὺ πιστεύουν στὸ βάθος τους εἶναι πῶς μόνο ἡ ἀστυνομία εἶναι ἀναγκαία.

Καὶ μερικοὶ ποὺ δὲ μποροῦν νὰ δοῦν τὸ ὑψηλὸ στοὺς ἀνθρώπους, βρίσκουν τὴν ἀρετῆν ὅταν κοιτάζουν ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὴν ταπεινότητα τοῦ ἀνθρώπου: ἔτσι, τὸ κακὸ αὐτὸ μάτι τους τὸ λένε ἀρετῆ.

Καὶ μερικοὶ θέλουν ν' ἀναικοδομηθοῦν καὶ ν' ἀνυψωθοῦν κι αὐτὸ τ' ὀνομάζουν ἀρετῆ· κι ἄλλοι θέλουν ν' ἀναποδογυριστοῦν — καὶ τ' ὀνομάζουν καὶ τοῦτο ἀρετῆ.

Κ' ἔτσι ὅλοι σχεδὸν πιστεύουν πῶς ἔχουν τὴ μερίδα τους στὴν ἀρετῆ· καὶ τὸ λιγώτερο ποὺ θέλουν εἶναι νὰ γνωρίζουν τὸ «καλὸ» καὶ τὸ «κακό».

Μὰ ὁ Ζαρατούστρα δὲν ἦρθε γιὰ νὰ πεῖ σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ψεῦτες καὶ τοὺς τρελλοὺς: «τί ξέρετε σ ε ἰ ς ἀπὸ ἀρετῆ! Τί μ π ο ρ ε ἰ τ ε νὰ ξέρετε ἀπὸ ἀρετῆ!»

Παρὰ μόνο γιὰ νὰ σᾶς κάμει, φίλοι μου, νὰ βαρεθῆτε τὶς παλιές λέξεις ποὺ σᾶς δίδαξαν οἱ ψεῦτες καὶ οἱ τρελλοί:

Νὰ βαρεθῆτε τὶς λέξεις «ἀνταμοιβή», «ἀντίποινα», «τιμωρία», «ἐκδίκηση στὴν δικαιοσύνη» —

νὰ βαρεθῆτε νὰ λέτε: «γιὸ: νὰ ἴναι μιὰ πράξη καλὴ πρέπει νὰ ἴναι ἀφιλόκερδη.»

Ἄχ, φίλοι μου! Ἄς εἶναι ὁ ἑαυτὸς σ α ς μέσα στὴν πράξη

1.— Σημ. τ. Μετ.: Ὁ Νίτσε παίξει ἐδῶ μὲ τὶς λέξεις gerecht ποὺ σημαίνει δίκαιος καὶ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ gächen (ἐκδικοῦμαι): gerächt.

σας, ὅπως εἶναι ἢ μητέρα μέσα στοῦ παιδί: αὐτὸ ἄς εἶναι ἢ λέξη
σας γιὰ τὴν ἀρετή!

Ἄληθινά, σᾶς πῆρα ἕκατὸ λέξεις καὶ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ παι-
γνίδια τῆς ἀρετῆς σας· καὶ νὰ ποῦ μοῦ θυμώνετε ὅπως θυμώνουν
τὰ παιδιά.

Ἔπαιζαν στὴ θάλασσα, — ξαφνικὰ ἦρθε τὸ κῦμα καὶ πῆρε
μαζί του τὸ παιγνίδι τους στὰ βάθη τῆς θάλασσας: καὶ τώρα
κλαῖνε.

Μὰ τὸ ἴδιο κῦμα θὰ τοὺς φέρει καινούργια παιγνίδια καὶ
καινούργια παρδαλὰ κοχύλια θὰ τοὺς ξεβράσει.

Ἔτσι θὰ παρηγορηθοῦν· κι ὅπως αὐτά, ἔτσι καὶ σεῖς, φίλοι
μου, θὰ ἔχετε τὶς παρηγοριές σας — καὶ καινούργια παρδαλὰ
κοχύλια!

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΟ ΣΚΥΛΟΛΟ·Ι·

Ἡ ΖΩΗ εἶναι μιὰ πηγὴ χαρᾶς· μὰ ὅπου πίνει τὸ σκυλολόι
δὲν τὰ πηγάδια εἶναι φαρμακωμένα.

Ἄγαπῶ κάθε τι καθαρὸ· μὰ δὲ μπορῶ νὰ βλέπω τὰ μουσού-
δια ποῦ μορφάζουνε καὶ τὴ δίψα τῶν ἀκάθαρτων.

Ἐρριξαν τὸ μάτι τους στὸ πηγάδι: καὶ τώρα τὸ σιχαμερὸ
τους χαμόγελο ἀντανακλᾶται καὶ μοῦ χαμογελά μέσα ἀπὸ τὸ
πηγάδι.

Δηλητηριάσανε τὸ ἅγιο νερὸ μὲ τὴν ἀκολασία τους· καὶ κα-
θῶς ὀνομάσανε Χαρὰ τὰ βρώμικα ὄνειρά τους, δηλητηριάσανε καὶ
τὶς λέξεις ἀκόμα.

Μανιάζει ἢ φλόγα ὅταν βάνουνε στὴ φωτιά τὶς ὑγρὲς καρδιές
τους· τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα παφλάζει καὶ καπνίζει ἐκεῖ ποῦ τὸ σκυ-
λολόι σιμώνει στὴ φωτιά.

Γλυκερὸς κ' ὑπερβολικὰ μαλακὸς γίνεται στὰ χέρια τους ὁ
καρπός: ἀνεμόδαρτο κι ἀλύγιστο κάνει τὸ βλέμμα τους τὸ καρ-
ποφόρο δέντρο.

Καὶ μερικοί, ποῦ ἀποστράφηκαν τὴ ζωὴ, δὲν τὸ ἔκαναν παρὰ
μόνο ἀπὸ τὴν ἀποστροφή τους γιὰ τὸ σκυλολόι: δὲ θέλανε νὰ
μοιραστοῦνε πηγὴ καὶ φλόγα καὶ καρπὸ μὲ τὸ σκυλολόι.

Καὶ μερικοὶ ποῦ πήγανε στὴν ἔρημο καὶ διψάσανε μὲ τ'
ἀρπαχτικὰ θηρία, δὲν τὸ ἔκαναν παρὰ μόνο γιὰτὶ δὲν ἤθελαν νὰ
καθίσουν μὲ τοὺς βρώμικους καμηλιέρηδες γύρω ἀπὸ τὴ στέρνα.

Καὶ μερικοὶ ποῦ ἦρθανε σὰν καταστροφεῖς καὶ σὰν χαλάζι
πάνω σ' ὄλα τὰ καρποχώραφα, δὲ θέλανε παρὰ μόνο νὰ καρφώ-
σουνε τὸ πόδι τους μέσα στὸ στόμα τοῦ σκυλολογίου κ' ἔτσι νὰ
τοῦ φράξουνε τὸ λαρύγγι.

Καὶ δὲν εἶναι Αὐτὸ ἢ μπουκιά ποῦ περισσότερα ὑπόφερα
γιὰ νὰ καταπιῶ ὥστε νὰ μάθω πῶς ἢ ἴδια ἢ ζωὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ
ἐχθρότητα καὶ θάνατο καὶ σταυρὸ μαρτυρίου: —